RIIGIHANGETE
VAIDLUSTUSKOMISJON

OTSUS

Vaidlustusasja number	220-26/313042
Otsuse kuupäev	09.11.2026
Vaidlustuskomisjoni liige	Taivo Kivistik
Vaidlustus	Tänavapuhastuse Aktsiaseltsi vaidlustus Tartu Linnavalitsuse riigihanke „Tartu linna tänavate aastaringne hooldus 01.07.2027-30.06.2032“ (viitenumber 313042) osas 1 hankija otsustele kvalifitseerida ja jätta kõrvaldamata Eesti Teede Hooldus OÜ
Menetlusosalised	Vaidlustaja, Tänavapuhastuse Aktsiaselts, esindaja vandeadvokaat Kristina Uuetoa-Tepper Hankija, Tartu Linnavalitsus, esindaja Jüri Mölder Kolmas isik, Eesti Teede Hooldus OÜ, esindaja vandeadvokaat Mart Parind
Vaidlustuse läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON
RHS § 197 lg 1 p-i 4 ja § 198 lg 3 alusel

1. Jätta rahuldamata Tänavapuhastuse Aktsiaseltsi vaidlustus Tartu Linnavalitsuse riigihanke „Tartu linna tänavate aastaringne hooldus 01.07.2027-30.06.2032“ (viitenumber 313042) osas 1.

2. Mõista Tänavapuhastuse Aktsiaseltsilt Eesti Teede Hooldus OÜ kasuks välja Eesti Teede Hooldus OÜ lepingulise esindaja kulud 3840 eurot (käibemaksuta).

3. Jätta Tänavapuhastuse Aktsiaseltsi poolt vaidlustusmenetluses kantud kulud tema enda kanda.

EDASIKAEBAMISE KORD

Halduskohtumenetluse seadustiku § 270 lg 1 alusel on vaidlustuskomisjoni otsuse peale halduskohtule kaebuse esitamise tähtaeg kümme (10) päeva arvates vaidlustuskomisjoni otsuse avalikult teatavaks tegemisest.

JÕUSTUMINE

Otsus jõustub pärast kohtusse pöördumise tähtaja möödumist, kui ükski menetlusosaline ei esitanud kaebust halduskohtusse. Otsuse osalisel vaidlustamisel jõustub otsus osas, mis ei ole seotud edasikaevatud osaga (riigihangete seaduse § 200 lg 4).

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. 14.07.2026 avaldas Tartu Linnavalitsus (edaspidi ka Hankija) riigihangete registris (edaspidi RHR) avatud hankemenetlusega riigihanke „Tartu linna tänavate aastaringne hooldus 01.07.2027-30.06.2032“ (viitenumber 313042) (edaspidi Riigihange) hanketeate ja tegi kättesaadavaks muud riigihanke alusdokumendid (edaspidi koos nimetatult RHAD).
Riigihange on jagatud kolmeks osaks, sh osa 1: Läänepiirkond (edaspidi Osa 1).
Pakkumuste esitamise tähtpäevaks, 28.08.2026, esitasid pakkumuse Osas 1 Tänavapuhastuse Aktsiaselts, SPK haldus OÜ ning Eesti Teede Hooldus OÜ.

2. 09.10.2026 Hankija kvalifitseeris ja jättis kõrvaldamata Osas 1 Eesti Teede Hooldus OÜ.

3. 19.10.2026 laekus Riigihangete vaidlustuskomisjonile (edaspidi vaidlustuskomisjon) Tänavapuhastuse Aktsiaseltsi (edaspidi ka Vaidlustaja) vaidlustus Hankija otsustele, millega Osas 1 kvalifitseeriti ja jäeti kõrvaldamata Eesti Teede Hooldus OÜ (edaspidi ka Kolmas isik).

4. Vaidlustuskomisjon teatas 23.10.2026 kirjaga nr 12.2-10/220 menetlusosalistele, et vaatab vaidlustuse läbi esitatud dokumentide alusel kirjalikus menetluses, tegi teatavaks otsuse avalikult teatavaks tegemise aja ning andis täiendavate seisukohtade ja dokumentide esitamiseks aega kuni 28.10.2026 ja neile vastamiseks kuni 02.11.2026. Vaidlustuskomisjoni määratud esimeseks tähtpäevaks esitas täiendavad seisukohad Vaidlustaja ja menetluskulude nimekirjad Vaidlustaja ja Kolmas isik. Teiseks tähtpäevaks esitas täiendavad seisukohad Kolmas isik.
Vaidlustuskomisjon jätab tähelepanuta Vaidlustaja 02.11.2026 menetlusdokumendi vastuseks Kolmanda isiku 02.11.2026 seisukohtadele. Menetlusosalistele oli määratud tähtpäev (02.11.2026) menetlusosaliste 28.10.2026 esitatud seisukohtadele vastamiseks. 28.10.2026 esitas täiendavad seisukohad Vaidlustaja ning neile Vaidlustaja ise 02.11.2026 vastata ei saanud. 02.11.2026 Kolmanda isiku seisukohtade esitamisega olid vaidlustuskomisjoni määratud tähtajad menetlusdokumentide esitamiseks lõppenud ning Kolmanda isiku 02.11.2026 seisukohtadele vastamise võimalust Vaidlustajal enam ei olnud. Vaidlustajal ei pea olema võimalust esitada vaidlustusmenetluses oma seisukohti viimasena.

MENETLUSOSALISTE PÕHJENDUSED

5. Vaidlustaja, **Tänavapuhastuse Aktsiaselts**, põhjendab vaidlustust järgmiselt.

5.1. Riigihankes on mh kehtestatud kvalifitseerimise tingimus: *Pakkuja peab olema läänepiirkonna ja idapiirkonna hanke osas täitnud viimase kolme aasta jooksul vähemalt kaks lepingut, millest üks peab olema linnatänavate suvise puhastamise ja teine talihoolduse leping, millede kummagi käibemaksuta maksumus ületab 1 000 000 EUR (sealhulgas vähemalt ühe linnatänavate suvise puhastamise lepingu ning ühe linnatänavate talihoolduse teenuse osutamise lepingu (millest kokku vähemalt 4 000 m² talihooldustöid on teostatud 4. talvise seisunditasemega avalikus kasutuses linnatänavatel või linnatänavate või teede osadel, mille hooldustsükli aeg on samaväärne 4. talvise seisunditaseme nõuetega (tõusud, ohtlikud kohad jms) sõltumata tänava või tee seisunditasemest). Lepingud peavad olema täidetud korrektselt ja häid tavasid järgides, lepingud võivad pakkumise esitamise hetkel olla täitmisel. Esitada HD lisa 1 vormil 6 lepingute nimekiri koos nende maksumuse, tööde mahu, sõlmimise kuupäevade ja infoga teiste lepingupoolte kohta ning 4. seisunditaseme hooldustsükli aja nõuetega talihooldustööde maht konkreetsete objektide kaupa.* (edaspidi Tingimus).

5.2. Kolmas isik ei vasta Tingimusele ning on rikkunud ka varasemalt sõlmitud hankelepingu tingimusi ja esitanud Hankijale valeandmeid, millest tulenevalt on õigusvastased nii Kolmanda isiku kvalifitseerimise kui ka kõrvaldamata jätmise otsused Osas 1.

5.3. Kolmas isik kanti äriregistrisse 16.04.2025. Ettevõtte 2025. majandusaasta aruande tegevusaruandes on selgitatud: *Eesti Teede Hooldus OÜ on 2025 aastal asutatud ettevõte, mille põhitegevusalaks on Tallinna linna magistraalteede ja tänavate ning haljasalade aastaringne hooldus. [---] Ettevõte loodi 2025 aasta aprillis ja juunis ostis ettevõte ära Borka Varahaldus OÜ kogu äritegevuse. Ostutehingu käigus omandati Borka Varahaldus OÜ masinapark, inventar, soolaladu ning ka müügiootel varad [---]. Ettevõtte põhiliseks lepingupartneriks on Tallinna Keskkonna- ja Kommunaalamet, kellega 2022 aastal sõlmitud riigihanke hoolduslepingud moodustavad 95% hoolduslepingute mahtudest*.

5.4. Borka Varahaldus OÜ (varasem ärinimi Tallinna Kommunaalteenused OÜ) sõlmis Tallinna Keskkonna- ja Kommunaalametiga (edaspidi KeKo) 17.11.2022 lepingud riigihangetes „Tallinna ida piirkonna magistraalteede ja -rajatiste, ühissõidukite peatuste ja teemaal asuvate haljastute hooldus“ (viitenumber 255267) (edaspidi Idapiirkonna leping) ja „Tallinna lõuna piirkonna magistraalteede ja -rajatiste, ühissõidukite peatuste ja teemaal asuvate haljastute hooldus“ (viitenumber 255286) (edaspidi Lõunapiirkonna leping).

5.5. Vastamaks Tingimusele, mille kohaselt oli nõutav, et pakkuja oleks *täitnud viimase kolme aasta jooksul vähemalt kaks lepingut, millest üks peab olema linnatänavate suvise puhastamise ja teine talihoolduse leping, millede kummagi käibemaksuta maksumus ületab 1 000 000 EUR*, tugines Kolmas isik ilmselt Idapiirkonna ja Lõunapiirkonna lepingutele.
Tingimusele vastamiseks pidid referentslepingud mh *olema täidetud korrektselt*. Korrektne täitmine tähendab, et lepingu täitmine peab olema olnud nõuetekohane. Lepingu täitmine on nõuetekohane, kui täitmine vastab lepingu tingimustele (VÕS § 76). Juhul, kui lepingu täitmine ei ole nõuetekohane, võib tellija kohaldada kõiki lepingust tulenevaid õiguskaitsevahendeid (VÕS § 101 lg 2). Juhul, kui referentslepingut ei ole täidetud nõuetekohaselt, on õiguspärane jätta pakkuja kvalifitseerimata.
Ringkonnakohus ei nõustu, et RHS § 101 lg 1 p 2 ning vaidlusaluse kvalifitseerimistingimuse mõtte ja eesmärgi kohaselt ei olegi üldse oluline kindlaksmääratud tunnustele vastava lepingu (korrektne) täitmine, vaid tehnilise ja kutsealase pädevuse tõendamiseks piisab, kui pakkuja on referentsperioodil faktiliselt teenust osutanud. Tuleb rõhutada, et pakkuja kutsealane pädevus ei seisne ainuüksi faktilises võimekuses teenust osutada, vaid hõlmab ka teenuse osutamise nõuetekohasuse ja õiguspärasuse. [---] Vaidlusaluse kvalifitseerimistingimuse eesmärk ei oleks saavutatav, kui hankijal puudub üldse võimalus veenduda, kas pakkuja on referentsina viidatud lepingut täitnud korrektselt (nõutaval kvaliteeditasemel) (TlnRnKo 28.09.2023, 3-23-1291/40, p 16).

5.6. Vaidlustajale on teada, et nii Idapiirkonna kui Lõunapiirkonna lepingus on mittenõuetekohase täitmise tõttu kohaldatud lepingute täitja suhtes erinevaid sanktsioone. 18.09.2026 pöördus Vaidlustaja referentslepingute täitmise osas teabenõudega KeKo poole. 09.10.2026 (enne Hankija poolt Kolmanda isiku suhtes vaidlustatud otsuste tegemist) edastas Vaidlustaja Hankijale KeKo 08.10.2026 vastuse, millest ilmneb, et Idapiirkonna ja Lõunapiirkonna lepingute täitmine ei ole olnud nõuetekohane – täitja tasust on lepingute mittenõuetekohase täitmise tõttu tehtud korduvalt ja märkimisväärseid mahaarvamisi, täpsemalt alljärgnevates summades ja põhjendustel.

5.6.1. Idapiirkonna lepingus:

- detsembris 2022 summas 101 207,28 eurot jalakäijate taristu hooldustööde tegemata jätmine (ühistranspordipeatused, ülekäigurajad, kõnnitee, trepp);

- detsembris 2022 summas 48 127,63 eurot jalakäijate taristu hooldustööde tegemata jätmine (ühistranspordipeatused, ülekäigurajad, kõnnitee, jalgratta- ja jalgteed);
- jaanuaris 2023 summas 14 000 eurot jalakäijate taristu hooldustööde tegemata jätmine (ühistranspordipeatused, ülekäigurajad);
- novembris 2023 summas 56 242,20 eurot jalakäijate taristu hooldustööde tegemata jätmine (ühistranspordipeatused, ülekäigurajad, jalgratta- ja jalgteed);
- novembris 2023 summas 27 196,40 eurot jalakäijate taristu hooldustööde tegemata jätmine (ühistranspordipeatused, ülekäigurajad, jalgratta- ja jalgteed);
- veebruaris 2024 summas 500 eurot sõidutee hooldustöö tegemata jätmine (sõidurada);
- jaanuaris 2025 summas 2002,85 eurot jalakäijate taristu hooldustööde tegemata jätmine (kõnnitee, jalgratta- ja jalgteed);
- jaanuaris 2026 summas 1141,09 eurot jalakäijate taristu hooldustööde tegemata jätmine (trepp).

5.6.2. Lõunapiirkonna lepingus:
- detsembris 2022 summas 13 133,21 eurot jalakäijate taristu hooldustööde tegemata jätmine (ühistranspordipeatused, ülekäigurajad, kõnniteed);
- novembris 2023 summas 33 317 eurot jalakäijate taristu hooldustööde tegemata jätmine (ühistranspordipeatused, ülekäigurajad, kõnnitee);
- novembris 2023 summas 5090,72 eurot jalakäijate taristu hooldustööde tegemata jätmine (ühistranspordipeatused, ülekäigurajad, kõnnitee);
- jaanuaris 2025 summas 1540,82 eurot jalakäijate taristu hooldustööde tegemata jätmine (jalgratta- ja jalgteed).

5.7. Hankija põhjendas Kolmanda isiku kvalifitseerimist: *Hankija kontrollis, kas pakkuja poolt esitatud referentslepingud on nõutud mahus täidetud nõuetekohaselt. Referentslepingute tellijapoolne esindaja esitas vastuse, et rikkumisi ei esine. Hankija lähtub referentslepingute tellija poolt antud kinnitusest, et teostatud mahaarvamisi ei käsitleta rikkumistena*.

5.8. KeKo 08.10.2026 kinnitusest tulenevalt oli mahaarvamiste aluseks Idapiirkonna ja Lõunapiirkonna lepingutes nõutud tööde tegemata jätmine.
Vaidlust ei saa olla selles, et nõutud tööde tegemata jätmine on lepingute rikkumine ehk mittenõuetekohane täitmine. Idapiirkonna ja Lõunapiirkonna lepingud on sõlmitud väljakuulutamiseta läbirääkimistega hankemenetlustes, mistõttu ei nähtu RHR-ist lepingute tingimusi. Üldteadaolevalt kasutab KeKo analoogsetel objektidel analoogse sisuga teenuste ostmisel standardseid lepingutingimusi. Eelnevalt nimetatud piiratud hankemenetlustele eelnesid samade teenuste ostmiseks avatud hankemenetlused viitenumber 252385 (Idapiirkond) ja viitenumber 252390 (Lõunapiirkond).
Nähtuvalt RHR-is avaldatud viitenumbritega 252385 ja 252390 riigihangete lepingute p-st 13 toimuvad *tasust mahaarvamised lähtudes alljärgnevatest (ehk siis p-des 13.1.1 –13.1.11.5 toodud) rikkumistest või mittevastavustest*.
Lepingute p-de 13.4 järgi puudub KeKo-l mahaarvamiste tegemise õigus, kui täitja *võimetus teenust tähtaegselt või nõuetekohaselt osutada on tingitud tellijast tulenevast asjaolust*. Teisisõnu – mahaarvamised on lepingute kohaselt võimalikud üksnes rikkumiste või mittevastavuste korral (ehk lepingute mittenõuetekohase täitmise korral), mille eest täitja vastutab (ehk puuduvad vastutust välistavad asjaolud).

5.9. Vaidlustaja hinnangul tuleneb eeltoodust, et Idapiirkonna ja Lõunapiirkonna lepingute täitmine ei ole olnud nõuetekohane, mistõttu ei vasta need ka Tingimusele ning Hankija otsus Kolmanda isiku kvalifitseerimise kohta ei ole õiguspärane.

5.10. RHS § 95 lg 4 p-i 9 kohaselt on hankijal õigus kõrvaldada pakkuja, kes on esitanud valeandmeid kvalifitseerimise tingimustele vastavuse kohta.

5.11. Andmed referentslepingute kohta tuli Riigihankes esitada vormil 6A „Varasemad referentstööd“, milles pakkuja pidi andma järgmise kinnituse: *Kinnitame, et oleme läänepiirkonna (hanke osale 1) või idapiirkonna (hanke osale 2) pakkumust esitades täitnud riigihankele eelneva kolme aasta jooksul vähemalt kaks lepingut, millest üks peab olema linnatänavate suvise puhastamise ja teine talihoolduse leping, millede kummagi käibemaksuta maksumus ületab 1 000 000 EUR (sealhulgas vähemalt ühe linnatänavate suvise puhastamise lepingu ning ühe linnatänavate talihoolduse teenuse osutamise lepingu (millest kokku vähemalt 4 000 m² talihooldustöid on teostatud 4. talvise seisunditasemega avalikus kasutuses linnatänavatel või linnatänavate või teede osadel, mille hooldustsükli aeg on samaväärne 4. talvise seisunditaseme nõuetega (tõusud, ohtlikud kohad jms) sõltumata tänava või tee seisunditasemest). Lepingud peavad olema täidetud korrektselt ja häid tavasid järgides, lepingud võivad pakkumise esitamise hetkel olla täitmisel*.
Vaidlustaja on veendunud, et Kolmas isik on vormil 6A andnud eeltoodud kinnituse ning pole toonud Idapiirkonna ega ka Lõunapiirkonna lepingu osas välja mingeid rikkumisi. Vaidlustaja on seisukohal, et eeltoodu vastab valeandmete esitamisele kvalifitseerimise tingimusele vastavuse kohta RHS § 95 lg 4 p 9 mõistes.

5.12. RHS § 95 lg 4 p-i 8 kohaselt on hankijal õigus mh kõrvaldada pakkuja, kes on oluliselt rikkunud eelnevalt sõlmitud hankelepingu olulist tingimust nii, et rikkumise tulemusena on alandatud hinda.
KeKo 08.10.2026 kinnitusest nähtuvalt on Idapiirkonna lepingus tehtud jaanuaris 2026 summas 1141,09 eurot mahaarvamine seoses jalakäijate taristu hooldustööde tegemata jätmisega (trepp) ehk RHS § 95 lg 4 p-i 8 mõistes hinna alandamine seoses lepingu rikkumisega.
Pikaajalise menetluspraktika järgi on pakkujal kohustus hankelepingute rikkumised hankepassis ära märkida ning Riigihankes (kus tuleb teha otsus, kas pakkujal esinevad kõrvaldamise alused või mitte) on Hankijal kohustus kaaluda, kas tegemist oli rikkumisega, mis vastab RHS § 95 lg 4 p-ile 8 või mitte. Rikkumiste hankepassis kajastamata jätmine on käsitletav valeandmete esitamisena RHS § 95 lg 4 p-i 9 mõistes.
Kolmanda isiku kõrvaldamata jätmise otsusest ei nähtu, et Hankija oleks 2026. a jaanuaris Kolmanda isiku poolt toime pandud Idapiirkonna lepingu rikkumist hinnanud ega ka kaalunud, kas tegemist on valeandmete esitamisega RHS § 95 lg 4 p-i 9 mõistes.

5.13. RHS § 95 lg 4 p-i 10 alusel on hankijal õigus kõrvaldada pakkuja, kes on hooletusest esitanud eksitavat teavet, mis on võinud mõjutada hankes otsuste tegemist. Hooletus on käibes vajaliku hoole järgimata jätmine (VÕS § 104 lg 3).
Pakkujal on hoolsuskohustus nii kvalifitseerimiseks esitatavate andmete esitamisel kui ka kõrvaldamise aluste puudumise osas kinnituste andmisel. Vaidlust ei saa olla selles, et Kolmandale isikule oli teada tema suhtes Idapiirkonna lepingus 2026. a jaanuaris lepingu rikkumise eest rakendatud mahaarvamine ega selles, et Kolmandal isikul oli (Idapiirkonna ja Lõunapiirkonna lepingute) täitjana võimalik saada kätte detailsed andmed kõigi lepingute kehtivusajal rakendatud mahaarvamiste kohta.
Vaidlustaja on seisukohal, et eeltoodule vaatamata Kolmanda isiku poolt nii lepingurikkumiste kohta hankepassis andmete esitamata jätmise tõttu, kui ka vormil 6A kinnitamine, et referentslepingud on täidetud nõuetekohaselt (KeKo poolt lepingute täitmisel faktiliselt tehtud mahaarvamiste kohta andmete avaldamata jätmine), on juhul, kui täidetud ei oleks RHS § 95 lg 4 p-i 9 koosseis, täidetud RHS § 95 lg 4 p-i 10 koosseis.

5.14. Hankijale oli KeKo 08.10.2026 vastus teada enne Kolmanda isiku kohta kvalifitseerimise ja kõrvaldamata jätmise otsuste tegemist. Arvestades Hankija põhjendusi Kolmanda isiku

kvalifitseerimisotsuses Osas 1 on Hankija lähtunud sellest, et Idapiirkonna ja Lõunapiirkonna lepingute täitmine oli nõuetekohane. Arvestades eelnevat ja mistahes kaalutluste puudumist Kolmanda isiku kõrvaldamata jätmise otsuses, ei ole usutav, et Hankija on KeKo vastusest tulenevate asjaolude põhjal üldse kaalunud RHS § 95 lg 4 p-de 8, 9 ja 10 aluste täidetust.

5.15. Idapiirkonna ja Lõunapiirkonna lepingutes nende varasema täitja suhtes perioodil 2022 detsembrist kuni 2025. a jaanuarini rakendatud mahaarvamised ei ole Vaidlustaja käsitluses aluseks RHS § 95 lg 4 p-i 8 rakendamisele. Erinevalt RHS § 95 lg 4 p-i 8 kõrvaldamise alusest tuleb hinnangu andmisel, kas referentslepingud vastavad Tingimusele, võtta arvesse kõik lepingute rikkumised olenemata sellest, kes need toime pani.

5.16. 28.10.2026 täiendas Vaidlustaja oma seisukohti.

5.16.1. Referentslepinguid pidi olema täidetud viimase kolme aasta jooksul ning arvestades Riigihankega alustamise aega on referentsperioodiks 14.07.2023-14.07.2026. Kolmas isik märgib õigesti, et *referentsperioodi õiguslik toime on, et asjaomases hankes saab pakkuja kvalifikatsiooni hindamisel arvesse võtta üksnes referentsperioodil toimunut. See kehtib „kahesuunaliselt“, nii negatiivsete kui ka positiivsete aspektide osas*.
Eeltooduga otseses vastuolus on Kolmanda isiku väide, et Idapiirkonna ja Lõunapiirkonna lepingutes tuleks rikkumistena jätta kõrvale kõik need, mis küll jäävad referentsperioodi, kuid ei ole pandud toime konkreetselt Kolmanda isiku poolt.

5.16.2. Erinevalt RHS § 95 lg 4 p-s 8 sätestatud kõrvaldamise alusest ei oma kvalifitseerimisel tähtsust see, kes on referentslepingut rikkunud. Kolmanda isiku õigus tugineda referentslepingute „positiivsele aspektile“ tuleneb sellest, et Kolmas isik on võtnud üle referentslepingute algse täitja „kogu äritegevuse“, sh tehnika, materjalid, töötajad ehk täpselt sellesama „ressursi“, millega täideti Idapiirkonna ja Lõunapiirkonna lepinguid referentsperioodi jääval ajal, mil toimus mahaarvamisi seoses lepingute rikkumisega.

5.16.3. Hankija ei ole viinud läbi sisulist Tingimusele vastavuse kontrolli ning on Tingimust kitsendades muutnud selle kõnealuses osas sisutuks. Hankija väitel tuvastas ta Kolmanda isiku vormil 6A esitatud referentslepingute nõuetekohaselt täidetuse, tuginedes Tallinna linna sisekontrolöri teenistuse aruandele „Talvise tänavahoolduse korralduse analüüs ja soovitused“, millest Hankija järeldas, et Tallinna linna sisekontrolöri teenistus on käsitlenud *teatud mahus tööde õigeaegset tegemata jätmist (ning korrespondeeruvalt tellija poolt töövõtja suhtes tehtud mahaarvamisi) vaegtöödena*.

5.16.4. 17.09.2026 vastas KeKo Hankija küsimusele, kas leping on kogu lepinguperioodil täidetud korrektselt ja häid tavasid järgides või on lepingu täitmisel esinenud olulisi või arvestaval hulgal rikkumisi, et *lepinguid on täidetud korrektselt*. Päringu eesmärgiks ei olnud välja selgitada, kas rikkumisi üldse esines (mida oleks Hankija pidanud Kolmanda isiku kvalifitseerimiseks välja selgitama ning rikkumiste puudumist ei saanud Hankija KeKo vastusest ka järeldada).
KeKo 08.10.2026 vastusest Vaidlustaja teabenõudele järeldas Hankija, et mõlema referentslepingu osas on tellija teinud töövõtja tasust mahaarvamisi, kuid *Hankijal puudub selgus*, kas selline olukord on käsitletav lepingute rikkumisena või hoopis lepingute väheväärtuslike muudatusega RHS § 123 lg 1 p-i 1 tähenduses, *Hankijal puudub ülevaade,* kas tellija kiitis tööde mahu vähendamise heaks juba enne tööde tegemise kohustuse rikkumist.

5.16.5. Kuigi Hankija tähelepanu juhiti referentslepingute tingimustele juba 16.09.2026, ei ole Hankija lepingute tingimusi analüüsinud ega arvestanud.
Lepinguga nõutud tööde tegemata jätmine on lepingu rikkumine ning ka referentslepingutest

tuleneb ühemõtteliselt, et „mahaarvamisi“ tehakse rikkumiste korral:
11.6. Kontrolli käigus avastatud puudused (näiteks teenuse osutamata jätmine või teenuse mittevastavus kehtestatud nõuetele) fikseeritakse teenuse kvaliteedi hindamise aktis või vastavas infosüsteemis. Infosüsteemis ja/või teenuse kvaliteedi hindamise aktis fikseerib tellija kontrolli käigus avastatud puudused, määrab puuduste kõrvaldamise tähtaja ja puudustest tingitud sanktsioonid ja leppetrahvid.
11.7. [---] Täitja kohustub oma kulul kõrvaldama infosüsteemis ja/või teenuse kvaliteedi hindamise aktis fikseeritud puudused sõltuvalt nende tekkepõhjustest, hulgast ja ohtlikkusest esimesel võimalusel, aga mitte hiljem kui 12 tunni jooksul, kui aktis pole märgitud teisiti. Tellijal on õigus vähendada täitjale väljamakstavat tasu vastavalt lepingu punktile 13 tasaarvestuse kaudu sõltumata sellest, kas täitja asub puuduseid kõrvaldama. Juhul, kui täitja ei ole puudusi kõrvaldanud tähtaegselt, on tellijal õigus kõrvaldada puudused ise või teha puuduste kõrvaldamine ülesandeks kolmandale isikule. Sellisel juhul on tellijal õigus nõuda täitjalt puuduste kõrvaldamiseks tehtud põhjendatud kulude hüvitamist, arvestades võlaõigusseaduse §-s 161 sätestatut.
12.6. Tellija kohustub hiljemalt 3 tööpäeva jooksul arvates arve saamisest kontrollima, kas arve vastab teenuse aktile ning kas arve koostamisel on tehtud vastaval perioodil koostatud teenuse kvaliteedi hindamise aktides märgitud mahaarvamised. Arvega mittenõustumist peab tellija põhjendama.
13.2. Eelkirjeldatud rikkumiste korduval, st vähemalt teistkordsel esinemisel on tellijal õigus mahaarvamist kahekordistada.

5.16.6. KeKo on 22.10.2026 kirjas märkinud: *Tallinna keskkonna- ja kommunaalamet kinnitab, et Eesti Teede Hooldus OÜ poolne lepingute täitmine on kooskõlas lepingu tingimustega. Kui pikaajaliste lepingute käigus teinekord on ka esinenud väiksemaid kõrvalekaldeid, siis need on saanud lepingus ette nähtud reeglite kohaselt ka kiiresti korrigeeritud ja heastatud*.
Ka selle kirja alusel ei ole põhjust eeldada, et referentslepingutes võib olla lepitud kokku lepingute muutmises (millise võimaluse on Hankija aga võtnud aluseks kvalifitseerimisotsuse tegemisel). Samuti ei kinnita see referentslepingutes rikkumiste puudumist – „kõrvalekalded“ on rikkumised ning nendele vastavalt mahaarvamiste tegemine ongi rikkumisest tulenevalt „lepingus ettenähtud reeglite“ rakendamine.

5.16.7. Referentslepingutes on referentsperioodil tehtud mahaarvamisi järgmiselt:
• Idapiirkonna lepingus on tehtud mahaarvamisi viiel korral, kokku 87 081,94 eurot;
• Lõunapiirkonna lepingus on tehtud mahaarvamisi kolmel korral, kokku 39 948,82 eurot;
• kaheksast rikkumisest seitse rikkumist ehk sisuliselt kõik on seotud jalakäijate taristu hooldustööde tegemata jätmisega talveperioodil, mida kuidagi ei ole võimalik mõistlikult käsitleda väheolulise rikkumisena vmt, sh Riigihanke kontekstis, kus vaidlustusega seotud Läänepiirkond hõlmab poolt Tartu linna, sh vanalinna, mistõttu hooldustöödest moodustab väga suure osa justnimelt jalakäijate taristu hooldus – kogumaht 151 920 m² (jalgrattateed 96 145 m^2, kõnniteed 46 426 m^2, trepid 1039 m^2, peatuste ootealad 8310 m^2).

5.16.8. Tegemist ei ole olukorraga, kus Hankijal oleks olnud ainult dokumendid, mis oleks kinnitanud, et referentslepinguid on täidetud nõuetekohaselt. Hankija vastusest tulenevalt ei olnud Hankija jaoks selge, kas referentslepinguid on rikutud või mitte ning Hankijal puudus selles osas kindlus.
Hankija vastust ja kvalifitseerimisel aluseks olnud andmeid arvestades ei ole mõistetav, kuidas sai Hankija jõuda seisukohale, et võib-olla on üldse KeKo leppinud kokku referentslepingute täitjaga jooksvalt lepingute muutmises (ehk selles, et jalakäijate taristul ei peagi teenust osutama). Nimelt tulenevalt referentslepingute tingimustest oleks juhul, kui kokku oleks lepitud selles, et teenust ei peagi osutama, olnud ka tasu kohe sellele (vähendamisele) vastav, mitte ei

oleks tulnud teha tasust mingeid „mahaarvamisi“. Teenuse mahtude muutusest pidi Hankija teavitama täitjat ette vähemalt 4 kuud (vt lepingute p 3.2) ning tegemist oli ühikhindadega lepingutega ehk tasu olekski kujunenud seega „korraliselt“ väiksemaks.

5.16.9. Hankija on jätnud asjakohased andmed arvesse võtmata, sh on Hankija jätnud olukorras, kus Hankija jaoks esines ebaselgus, vastuolulisus vm, põhjendamatult küsimata Kolmandalt isikult täiendavaid andmeid ja dokumente.
Kuna ei saa välistada, et ka referentslepingutingimuste analüüsimisel ning võimalike täiendavate asjaolude väljaselgitamise järel (täpsemad asjaolud referentslepingutes tehtud mahaarvamiste kohta) võib Hankija teha teistsuguse otsuse, on põhjendatud Kolmanda isiku kvalifitseerimisotsuse ja (eeltoodust tulenevalt nn otsuste järgnevuse põhimõttest ka) kõrvaldamata jätmise otsuse kehtetuks tunnistamine.

5.16.10. RHS § 98 lg-st 1 tulenev hankija õigus kehtestada pakkuja kvalifitseerimiseks tingimusi on üle võetud hankedirektiivi art 58 lg-st 1. Selle eesmärk on tagada hankijale võimalus kvalitatiivsete valikukriteeriumite ehk sisuliste tingimuste seadmise abil kontrollida, kas pakkuja on hanke esemeks oleva teenuse osutamiseks võimeline ehk sobiv. Euroopa Kohus on selgitanud, et kuna parimad eeldused oma vajaduste hindamiseks on hankijal endal, on liidu seadusandja andnud talle kvalifitseerimise tingimuste kindlaksmääramisel ulatusliku kaalutlusõiguse. Nii on hankijale hankedirektiivi art 58 lg-ga 1 antud mõnetine vabadus määrata kindlaks hankemenetluses osalemise tingimused, mida ta peab hankelepingu esemega seotuks ja sellega proportsionaalseks ning mis tema hinnangul tagavad, et pakkujal on mh finantsseisund ning tehniline ja kutsealane suutlikkus sõlmitava lepingu täitmiseks (EKo C-403/21 NV Construct, p 60 ja C-195/21 Smetna palata na Republika Bulgaria, p 50).

5.16.11. Hankija on ekslikul seisukohal, et sisulise otsuse, kas referentslepinguid on Tingimuse kontekstis täidetud nõuetekohaselt, on teinud KeKo. KeKo pole esitanud ka mingeid sisulisi kaalutlusi, kuidas konkreetsete referentsperioodil toime pandud referentslepingute rikkumiste näol on tegemist „ebaoluliste“ kõrvalekaldumistega.
Kui Hankija jääb seisukohale, et referentslepingute täitmine ei ole pidanud olema nõuetekohane, siis peab Hankija Riigihanke kehtetuks tunnistama ning korraldama uue riigihanke ilma Tingimuse kõnealuse osata (ehk nõudeta, et referentslepingute täitmine peab olema olnud korrektne).

5.16.12. Hankija vastusest järelduvalt on Hankija olnud arvamusel, et võib-olla polegi Kolmas isik referentslepinguid rikkunud, mistõttu ei pidanud ka Hankija RHS § 95 lg 4 p-i 9 (valeandmete esitamine referentslepingute nõuetekohase täitmise kui Tingimusele vastavuse kohta) ja/või p-i 10 (hooletusest eksitava teabe esitamine, mis on võinud mõjutada Riigihankes otsuste tegemist) alusel Kolmanda isiku kõrvaldamist kaaluma. Kuna Hankija on selles küsimuses eksinud, ei ole Hankija ka asjakohaseid kõrvaldamise aluseid õigesti rakendanud.

6. Hankija, **Tartu Linnavalitsus**, vaidleb vaidlustusele vastu ja palub jätta selle rahuldamata järgmistel põhjustel.

6.1. Kolmas isik tugines Tingimusele vastavuse tõendamisel Idapiirkonna lepingule ja Lõunapiirkonna lepingule. Hankija tuvastas, et Kolmanda isiku poolt vormil 6A esitatud referentslepingud on nõutud mahus ja rahalises vääringus täidetud.

6.2. Hankija tegeles küsimusega, kas Kolmas isik on täitnud referentslepinguid korrektselt ja häid tavasid järgides. Tallinna linna sisekontrolli teenistuse 2024. a auditi aruandes „Talvise tänavahoolduse korralduse analüüs ja soovitused“ on lõik: *Kõige enam tegi mahaarvamisi 2022.a KEKO (üle 440 tuhande euro eest). Enim mahaarvamisi tehti 2022-2024. a Tallinna*

Kommunaalteenused OÜ-le. Valimis olnud LOV-idest tegi 2022- 2024.a talihoolduse osas enim mahaarvamisi Mustamäe linnaosavalitsus (kokku 15 000 euro eest). Haabersti LOV tegi kolme aasta jooksul mahaarvamisi ligi 10 000 euro eest, kuid tegi ka üksikuid väga väikeseid mahaarvamisi (korraga 51 ja 198 eurot), mis pigem ei täitnud eesmärki. Lasnamäe LOV tegi mahaarvamisi ligi 7700 euro eest.
Sellele järgneb Tallinna linna sisekontrolöri teenistuse seisukoht: *Üldiselt võiks mahaarvamiste väike arv ja nende ajas vähenemine näidata, et lepinguid täidetakse üha kvaliteetsemalt, kuid on ka võimalus, et mahaarvamise aktide koostamise keerukuse ja võimalike vaidluste tõttu võib olla osa vaegtöid jäetud hoopis fikseerimata. Soovitus: Asutustel tuleb tähtajaks tegemata vaegtööde puhul rakendada mahaarvamisi. Vastasel juhul võivad jääda puudused fikseerimata ning tellijal puuduvad tõendid juhuks kui on tarvis viidata töövõtja lepingurikkumistele*.
Järelikult on Tallinna linna sisekontrolöri teenistus käsitlenud teatud mahus tööde õigeaegset tegemata jätmist (ning korrespondeerivalt tellija poolt töövõtja suhtes teostatud mahaarvamisi) vaegtöödena. Praktikas ei käsitleta vaegtöid lepingurikkumistena.

6.3. Hankija 16.09.2026 päringus referentslepingute tellija kontaktisikule sisaldus lause: *Palume kinnitada, et kas lepingud on nii Tallinna Kommunaalteenused OÜ (registrikood 14371473, hilisem ärinimi Borka Varahaldus OÜ, kui Eesti Teede Hooldus OÜ (17221952) poolt kogu lepinguperioodil täidetud korrektselt ja häid tavasid järgides või on lepingu täitmisel esinenud olulisi või arvestataval hulgal rikkumisi*.
Hankija päringule vastas referentslepingute tellija poolne esindaja 17.09.2026 järgmist: *Kinnitame, et nii Tallinna Kommunaalteenused OÜ kui ka Eesti Teede Hooldus OÜ on eespoolmainitud lepinguid täitnud korrektselt*.

6.4. Hankija tutvus ka Vaidlustaja edastatud KeKo linnakeskkonna korrashoiu osakonna juhataja kt 08.10.2026 vastusega Vaidlustaja teabenõudele. Vastuses esitatud ülevaatest nähtub, et mõlema lepingu osas on tellija töövõtja suhtes kohaldanud tasude mahaarvamisi. Põhjendustena on esitatud, et töövõtja on jätnud teatud mahus töö tegemata. Lisatud on, et kummagi referentslepingu osas ei ole kahju hüvitamise nõudeid esitatud.
Hankijal puudub selgus, kas olukord, kus töövõtja jätab osalises mahus lepingulised tööd teostamata ning tellija kiidab sellise teguviisi heaks, on käsitletav lepingu rikkumisena või sisulises mõttes lepingu väheväärtusliku muudatusena (RHS § 123 lg 1 p-i 1 tähenduses). Töövõtja vähendas teostatavate tööde mahtu ja tellija aktsepteeris seda, jättes vähendatud mahu osas tasu maksmata. Hankijal puudub ülevaade, kas tellija esindaja kiitis ehk tööde mahu vähendamise heaks juba enne tööde tegemise kohustuse tekkimist.

6.5. Riigihanke eest vastutav isik, kelle pädevuses on pakkuja kvalifitseerimise otsuse koostamine, ei saa Tallinna linna lepingute täitmise ja võimaliku muutmise ning kvaliteediküsimuste osas asuda sealse tellija seisukohtadega vastupidisele arvamusele. Hankija peab pakkuja kvalifitseerimisel tuginema tõenditele. Selliseks tõendiks on referentslepingute tellija esindaja kirjalik kinnitus, et referentslepingud on täidetud töövõtja poolt korrektselt ning et kahju hüvitamise nõudeid ei ole esitatud. Ka registrist ei nähtu õiguskaitsevahendite kohaldamist töövõtja suhtes.

6.6. KeKo 17.09.2026 kinnituses ja 08.10.2026 vastuses esitatud kinnitustele kui tõenditele tuginedes otsustas Hankija lugeda referentslepingud nõuetekohaseks ning Kolmas isik kvalifitseerida.

6.7. Eeltoodu alusel ei saa Hankija asuda seisukohale, et Kolmanda isiku kinnitust, et ta on referentslepingud täitnud korrektselt, saab käsitleda valeandmete esitamisena. Seega ei ole täidetud RHS § 95 lg 4 p-i 9 alusel pakkuja hankemenetlusest kõrvaldamiseks nõutud koosseis. Hankija ei ole veendunud, et referentslepingute mahaarvamiste loetelus (KeKo 08.10.2026 kiri)

esitatud kirjed on käsitletavad hankelepingute oluliste lepingutingimuste olulisel määral rikkumistena, mille tulemusel on alandatud hinda.

6.8. Vaidlustuses on viidatud jaanuaris 2026 tehtud mahaarvamisele summas 1141,09 eurot seoses trepi hooldamata jätmisega.
Hankija ei ole veendunud, kas selle (ja ka muude sarnaste KeKo kirjas esitatud kirjete) puhul on tegemist rikkumisega, mida pakkuja pidanuks hankepassis välja tooma, lisades hankepassis ka heastamise kirjelduse, misjärel Hankija oleks pidanud analüüsima, kas heastamise meetmed võimaldavad tulevikus sarnaseid rikkumisi vältida.
Idapiirkonna lepingu maksumus on 47 288 021,76 eurot. Hankija ei söanda võtta KeKo vastusele tuginedes seisukohta, et tegemist on lepingu rikkumisega. Isegi kui leiab tõendamist, et tegemist on lepingu rikkumisega, on mahaarvamist summas 1141,09 eurot lepingu kogumaksumust arvestades keeruline käsitleda lepingu olulise tingimuse olulisel määral rikkumisena. Seetõttu ei ole täidetud RHS § 95 lg 4 p-i 8 koosseis.

6.9. Vaidlustuses püstitatakse ka kahtlus, kas Hankija on kaalunud pakkuja kõrvaldamist hankemenetlusest RHS § 95 lg 4 p-de 8-10 alusel.
Hankija leiab, et vabatahtlike kõrvaldamise aluste osas ei ole vajadust esitada iga sätte osas vastavaid kaalutlusi ega analüüse. Hankija „õigus“ tähendab seda, et kui hankija soovib pakkujat mõne vabatahtliku kõrvaldamise sätte alusel menetlusest kõrvaldada, siis sellisel juhul tuleb esitada vastavad kaalutlused ja põhjendused.
Hankija hinnangul ei ole RHS § 95 lg 4 p-i 10 koosseis täidetud. Hankija ei teinud otsuseid lähtudes Kolmanda isiku tegutsemisest, vaid referentslepingute tellija esindaja vastusest.

7. Kolmas isik, **Eesti Teede Hooldus OÜ**, vaidleb vaidlustusele vastu ja palub jätta selle rahuldamata järgmistel põhjustel.

7.1. Vaidlustaja väitel on Kolmanda isiku kvalifitseerimine õigusvastane, kuna Kolmas isik ei vasta Tingimusele nõude osas, mille järgi peavad pakkuja esitatavad lepingud olema täidetud *korrektselt ja häid tavasid järgides*.

7.2. Vaidlustaja eeldab õigesti, et Kolmas isik esitas kahe referentslepinguna Idapiirkonna lepingu ja Lõunapiirkonna lepingu (edaspidi koos nimetatult KeKo lepingud). Neis lepingutes oli algseks töövõtjaks Tallinna Kommunaalteenused OÜ (hilisema ärinimega Borka Varahaldus OÜ), hiljem töövõtja asendus ning selleks sai Kolmas isik.
KeKo lepingute raames on KeKo teinud aastate jooksul mõningaid „mahaarvamisi“. Sellest hoolimata ei ole õige Vaidlustaja seisukoht, et tegu on KeKo lepingute ebakorrektse täitmisega ning Kolmas isik ei vasta Tingimusele.

7.3. Arutelust tuleb välja jätta peaaegu kõik KeKo 08.10.2026 kirjas nähtuvad mahaarvamisepisoodid. Esiteks tuleb kõrvale jätta episoodid, mis jäävad aega enne 14.07.2023, kuna Tingimuses seatud referentsperiood ulatub tagasi kuni 14.07.2023. Vaidlusaluses Riigihankes saab pakkuja kvalifikatsiooni piisavuse hindamisel arvesse võtta üksnes referentsperioodil toimunut.
Teiseks, pakkujale on omistatavad vaid tema enda tegemised ja tegemata jätmised, mitte mõne muu isiku omad. Vaidlustaja vastupidine väide ei rajane seaduslikul alusel. Seejuures on Vaidlustaja väitnud, nagu oleksid kõrvaldamise alused ja kvalifitseerimise tingimused antud küsimuses põhimõtteliselt erinevad. See ei ole nii. Seega ei saa mahaarvamisi, mis tehti ajal, mil KeKo lepinguid täitis Tallinna Kommunaalteenused OÜ, seostada Kolmanda isikuga, keda polnud tol ajal olemaski ning kes polnud seega asjaga kuidagi seotud (Kolmas isik kanti äriregistrisse 16.04.2025 ning omandas Borka Varahaldus OÜ äritegevuse 2025. juunis). Vaidlustaja väide eirab ka tõsiasja, et kvalifitseerimise tingimuste seadmise eesmärk on

veenduda pakkuja eelduslikus võimekuses hankelepingut nõuetekohaselt täita. Kvalifitseerimise tingimusi ei seata eesmärgiga kontrollida, kas mõni teine isik (nt isik, kelle äritegevuse on pakkuja üle võtnud) on varem toime pannud mingeid rikkumisi.
Neil põhjustel ei saa Tingimuse ja selle Kolmanda isiku poolt täitmise kontekstis arvesse võtta Idapiirkonna lepingu mahaarvamisepisoode nr 1–7 (vt käesoleva otsuse p 5.6.1; periood 12/2022 kuni 01/2025) ja Lõunapiirkonna lepingu mahaarvamisepisoode nr 1–4 ehk kõiki nelja selle lepingu episoodi (vt käesoleva otsuse p 5.6.2; periood 12/2022 kuni 01/2025). Idapiirkonna lepingu kolme esimese episoodi (12/2022 kuni 01/2023) ning Lõunapiirkonna lepingu esimese episoodi (12/2022) puhul esineb korraga kaks välistavat asjaolu: need on väljaspool Riigihanke referentsperioodi ja puudutavad Tallinna Kommunaalteenused OÜ-d, mitte Kolmandat isikut. Idapiirkonna lepingu nelja järgmise episoodi (11/2023 kuni 01/2025) ning Lõunapiirkonna lepingu kõigi ülejäänud episoodide (11/2023 kuni 01/2025) puhul esineb üks välistav asjaolu: episoodid jäävad küll referentsperioodi, kuid puudutavad ikkagi Tallinna Kommunaalteenused OÜ-d, mitte Kolmandat isikut.
Eelnevast tulenevalt jääb ainsaks Vaidlustaja esile toodud mahaarvamisepisoodiks, mis Riigihanke asjaoludel asjasse puutub, Idapiirkonna lepingu episood jaanuarist 2026.

7.4. Idapiirkonna lepingu 2026. a jaanuari mahaarvamises ei väljendu lepingu ebakorrektne täitmine. KeKo on vastuseks Hankija päringule kinnitanud, et Kolmas isik on KeKo lepinguid, sh Idapiirkonna oma, täitnud korrektselt. Samasisulise kinnituse esitas Kolmas isik juba pakkumuses. Kolmas isik sai KeKo-lt täiendavalt samasisulise kinnituse ka pärast vaidlustusmenetluse algust. KeKo juhataja kinnitab, et: *Eesti Teede Hooldus OÜ poolne lepingute täitmine on kooskõlas lepingu tingimustega*.

7.5. Kohtud on mitmes analoogilises kaasuses selgitanud, et hankija võib pakkuja poolt referentslepingu korrektse (nõuetekohase) täitmise küsimuses usaldada tellija kinnituskirja.
Nt selgitas Tallinna Ringkonnakohus[1]: *RHS [---] ei eelda, et hankija viiks referentslepingu nõuetekohase täitmise osas läbi väga põhjaliku kontrolli. [---] Kirjaliku tõendi või kinnituse olemasolu annab aluse eelduseks, et leping on täidetud nõuetekohaselt. Ka halduskohtu viide VÕS § 76 lg-le 4 ei ole asjakohatu: hanke tulemusel sõlmitakse võlaõiguslik leping, millele kohaldub tsiviilõigus. VÕS § 76 lg 4 loob nõuetekohase täitmise eelduse, s.o kui pole tõendatud vastupidist, lähtutakse sellest, et täitmine on olnud nõuetekohane [---] Puudub mõistlik põhjus arvata, et Maanteeamet oleks kinnitanud lepingu nõuetekohast täitmist, kui see tema hinnangul tegelikult nii ei oleks [---]*
Lepingu täitmise nõuetekohasust on pädevad hindama eelkõige lepingupooled ise.
Ei ole põhjust arvata, et KeKo jagaks kinnituskirju, mille kohaselt on Kolmas isik (või tema eelkäija töövõtja rollis) täitnud lepinguid korrektselt, kergekäeliselt.

7.6. Isegi kui asuda seisukohale, et KeKo kinnituskiri pole iseseisvalt piisav ning Hankija pidanuks läbi viima täiendava uurimise, ei muutu sellest lõppjäreldus. Referentsperioodi jääb ja on Kolmanda isikuga seostatav vaid üks Idapiirkonna lepingu mahaarvamisepisood jaanuarist 2026 summas 1141,09 eurot (pisiminetus jalakäijate taristu hooldustöödel). Seitsmeaastase kestusega Idapiirkonna lepingu maksumus on 47 288 021,76 eurot. Ühele aastale arvestatuna teeb see 6 755 431,68 eurot. See tähendab, et kõnealune mahaarvamine moodustab 0,017% lepingu aastamaksumusest ning 0,002% lepingu kogumaksumusest. See näitab hästi, kui marginaalse juhtumiga on tegu.

7.7. Lepingu kontekstiga arvestamine eeldab ka teenuse iseloomu arvesse võtmist. Vaevalt leidub sama suure mahu ja sama pika kehtivusajaga tee- ja haljastuhooldusleping, mille täitmine oleks toimunud 100% laitmatult, nõnda et kontrollreidide käigus poleks tehtud mitte

[1] TlnRnKo 3-18-1011, p 7–9.

ühtegi märkust.
Lähtudes ebaõigesti kõigist KeKo 09.10.2026 kirjas esitatud mahaarvamisepisoodidest, väidab Vaidlustaja, et mahaarvamised näitavad, et Kolmas isik on referentslepinguid täitnud ebakorrektselt. Kohtupraktika Vaidlustajat ei toeta. Nimelt on Tallinna Ringkonnakohus 2018. aastal sarnast kaasust lahendades otsustanud: *16.[---] Ringkonnakohtu arvates ei ole õige järeldada pakkuja kvalifitseerimata jätmist tingivat mittenõuetekohast täitmist mis tahes mittevastavusest, vaid tegemist peab olema konkreetse lepingu eripära arvestades piisavalt olulise rikkumisega, mis on ka lepingupooltele üheselt selge. Vastupidine järeldus oleks vastuolus riigihanke üldpõhimõtetega, sh ebaproportsionaalne ning liigselt konkurentsi piirav. [---]*
18. Ringkonnakohus leiab, et isegi kui möönda, et AS Signaal TM tarnitud tee- ja sajuandurid ei mõõda või ei erista teatud tee- ja ilmaseisundeid, ei ole lepingu mahu ja nõuetekohase täitmise proportsiooni arvestades põhjust asuda seisukohale, et kolmas isik on lepingut oluliselt ja ilmselgelt rikkunud. [---] Ringkonnakohtu hinnangul oleks kolmanda isiku kvalifitseerimata jätmine olnud kõiki asjaolusid arvestades ebaproportsionaalne tagajärg.

7.8. Referentslepingu „korrektse“ täitmise kontekstis ei tohi unustada RHS § 3 p-des 1 ja 3 sätestatud proportsionaalsuse ja konkurentsi tõhusa ärakasutamise põhimõtteid ning pakkujate kvalifikatsiooni kontrollimise eesmärki. Nii ei ole kohane asuda seisukohale, et ebakorrektselt täidetuks tuleb lugeda iga leping, milles on aset leidnud pisimgi kõrvalekalle. Proportsionaalne ja eesmärgipärane on lugeda leping ebakorrektselt täidetuks ja seega kvalifitseerimistingimusele vastavuse tõendamise vahendina kõlbmatuks vaid siis, kui lepingu täitmisel ilmnesid sedavõrd sisulised ja tõsised puudujäägid, mis seavad kahtluse alla pakkuja tehnilise ja kutsealase pädevuse, mille kontrollimiseks on varasemate referentstööde tingimus olemuslikult mõeldud (RHS § 101 lg 1).

7.9. Vaidlustaja tugineb Kolmanda isiku kõrvaldamata jätmise vaidlustamisel kolmele sättele: RHS § 95 lg 4 p 8 (varasema hankelepingu rikkumine), p 9 (valeandmete esitamine) ja p 10 (hooletusest eksitava teabe esitamine).
Kõik kõrvaldamise alused, millele Vaidlustaja tugineb, on sätestatud RHS § 95 lg-s 4 ehk on nn vabatahtlikud (valikulised) kõrvaldamise alused. See tähendab, et isegi kui Kolmanda isiku suhtes esineks mõni Vaidlustaja nimetatud kõrvaldamise alus, ei peaks sellele tingimata järgnema Kolmanda isiku kõrvaldamine, vaid Hankijal tekiks kaalumise kohustus, kas konkreetsetel asjaoludel on kõrvaldamine põhjendatud või mitte. Seejuures peaks Hankija arvestama proportsionaalsuse nõudega. Hankemenetlusest kõrvaldamiseni peaksid viima ainult rasked rikkumised, mis annavad õigustatult alust rääkida sellest, et pakkuja on kaotanud oma usaldusväärsuse tehingupartnerina.
Kohtupraktika kohaselt on hankijal küsimuses, kas pakkuja tuleks mõne RHS § 95 lg-s 4 sätestatud kõrvaldamise aluse esinemisel kõrvaldada, lai kaalutlusruum.

7.10. Vaidlustaja ei ole näidanud, et Kolmanda isiku puhul oleks täidetud RHS § 95 lg 4 p-s 8, 9 ja/või 10 sätestatud kõrvaldamisaluse koosseis, ega ole põhjendanud, et Hankija oleks eelmainitud sätete kohaldamisel teinud niivõrd ränga kaalutlusvea, et oleks alust lugeda Hankija kaalutlusotsust õigusvastaseks.

7.11. Kolmandale isikule jääb Vaidlustaja õiguslik positsioon seoses RHS § 95 lg 4 p-ga 8 arusaamatuks. Jälgitavat analüüsi selle kohta, kuidas on Kolmanda isiku puhul täidetud kõik RHS § 95 lg 4 p 8 koosseisutingimused, vaidlustuses pole. Pakutud on vaid mõned repliigid. Nii on vaidlustuses räägitud valeandmete esitamisest, mis seondub RHS § 95 lg 4 p-s 9, mitte p-s 8 sätestatud kõrvaldamise alusega.

7.12. RHS § 95 lg 4 p-i 8 alusel pakkuja hankemenetlusest kõrvaldamine eeldab, et: (i) pakkuja

on rikkunud hankelepingu olulist tingimust; (ii) see rikkumine oli oluline või pidev; (iii) rikkumise tulemusena lõpetati leping ennetähtaegselt, alandati hinda, maksti kahjuhüvitist või leppetrahvi. Täiendavalt nõuab RHS § 95 lg 4 p-i 8 rakendamine, et pakkujapoolne varasema hankelepingu rikkumine muudab ta hankija jaoks sedavõrd ebausaldusväärseks, et temaga uue hankelepingu sõlmimine oleks mõistlikust seisukohast vastuvõetamatu (üldine proportsionaalsuse nõue).

7.13. Vaidlustaja pole esitanud ühtegi väidet ega tõendit selle kohta, kuidas on kõik RHS § 95 lg 4 p 8 kohaldamiseeldused täidetud. Vaidlustaja ei ole käsitlenud väidetavalt rikutud kohustuse olulisust asjaomase lepingu kontekstis, ei ole analüüsinud väidetava rikkumise enda olulisust või järjepidevust jne. Kolmas isik ei saa kummutada väiteid, mida pole esitatud.
Kolmas isik teeb siiski kolm rõhutust:

1) KeKo lepingute raames ei saa rääkida lepingu olulise tingimuse olulisest või pidevast rikkumisest. Seda kinnitavad nii KeKo kinnituskiri kui ka terviklikku konteksti arvesse võttev teadmine sellest, millistel põhjustel ja millises mahus nn mahaarvamisi tehti;

2) kohtupraktika järgi on pakkuja usaldusväärsuse hindamine hankija, mitte konkureeriva pakkuja pädevuses. Seega puudub Vaidlustajal subjektiivne õigus nõuda, et Hankija kõrvaldaks Kolmanda isiku hankemenetlusest alusel, mis seisneb pakkuja usaldusväärsuse hindamises;

3) kõnealused KeKo lepingute „mahaarvamised“ ei vasta ühelegi RHS § 95 lg 4 p-s 8 nimetatud õiguskaitsevahendile. Tegu pole lepingu lõpetamise, hinna alandamise, leppetrahvi või kahjuhüvitisega. Hinna alandamine on teatud eriline võlaõiguslik vahend lepingutasu sanktsioneerivaks korrigeerimiseks, mis eeldab eraldi sellekohast avaldust ja lähtumist kindlast valemist. KeKo lepingutes eelnevalt kokku lepitud ja kindlasummalised „mahaarvamised“ sellele ei vasta. KeKo lepingud eristavad mahaarvamisi ja leppetrahve (nt Idapiirkonna lepingu p 12.12), st mahaarvamine ei ole leppetrahv. Leppetrahvi nõudmine eeldab liiatigi vastavat avaldust õigustatud osapoolelt ning kui viimane soovib trahvisumma kinni pidada muidu tasumisele kuuluvast summast, siis ka selget tasaarvestusavaldust (VÕS § 198). Põhimõtteliselt sama kehtib kahjuhüvitise puhul. KeKo lepingud ei käsita mahaarvamisi kahju hüvitamisena. Mahaarvamisepisoodides ei ole tellijale tekkinud „kahju“. Tegu on poolte üldise lepinguvabaduse (VÕS § 5, § 12 lg 1) raames kujundatud sui generis tasustamismehhanismiga, mille järgi ei kuulu kogu lepinguga ette nähtud tasu väljamaksmisele, kui mõni töölõik on jäänud teostamata. Niisuguse sisuga lepingu (väga paljude objektide jooksev hooldamine) puhul on see ka tavapärane ja mõistlik, selmet menetleda iga kõrvalekallet leppetrahvi vääriva rikkumisena.

7.14. Seoses Vaidlustaja etteheitega, et talle ei nähtu Kolmanda isiku kõrvaldamata jätmise otsusest, et Hankija oleks hinnanud 2026. a jaanuaris Kolmanda isiku poolt toime pandud Idapiirkonna lepingu rikkumist, tuleb märkida, et enne Kolmanda isiku suhtes kvalifitseerimise ja kõrvaldamata jätmise otsuste tegemist tegeles Hankija ka KeKo lepingutega. Sealjuures suhtles Hankija KeKo-ga, kes kinnitas, et lepinguid on täidetud korrektselt. Hankija küsis Kolmanda isiku kui eduka pakkuja kõrvaldamise aluste kontrolli raames Kolmandalt isikult erinevaid selgitusi, mh ka KeKo lepingute kohta, ning Kolmas isik andis neile põhjalikud vastused (vt Hankija 18.09.2026 selgituspäring). Seega on Hankija seda teemat uurinud ja hinnanud. Vaidlustuses märgib Vaidlustaja, et *Hankijale oli KeKo 08.10.2026 vastus teada enne Kolmanda isiku kohta kvalifitseerimisotsuse ja kõrvaldamata jätmise otsuste tegemist [---].*
Pakkuja hankemenetlusest kõrvaldamata jätmise otsus on positiivse sisuga otsus. Vastavalt vaidlustuskomisjoni praktikale ei pea hankija positiivse sisuga otsust kuidagi eriliselt põhjendama. Hankija võib piirduda lühikese tõdemusega, et ei leidu alust teha negatiivse sisuga otsust. Alles siis, kui hankija otsus vaidlustatakse, peab ta olema suuteline ja valmis oma otsuse täpsemaid tagamaid avama.

7.15. RHS § 95 lg 4 p-s 9 sätestatud kõrvaldamise alus kätkeb endas mitut alamalternatiivi, ent vaidlustusest võib aru saada, et Vaidlustaja tugineb neist sellele, mis puudutab valeandmete esitamist seoses pakkuja vastavusega kvalifitseerimistingimusele. Vaidlustaja väide näib olevat, et kui Kolmas isik kinnitas oma pakkumuses Tingimuse täitmist, siis ta esitas valeandmeid, kuna Kolmas isik ei ole tema nimetatud referentslepinguid täitnud korrektselt. Selline arusaam on vale.
Kolmas isik on KeKo lepinguid täitnud korrektselt, mida on kinnitanud KeKo ise. Valeandmete esitamine ei saa kõne alla tulla põhjusel, et Kolmanda isiku esitatud teave on tõene.
Antud juhul on valeandmete esitamine põhimõtteliselt välistatud ka seetõttu, et lepingu „korrektne täitmine" on õiguslik hinnang, mitte faktiküsimus. Seepärast ei saa sellega seonduvalt esitada „valeandmeid", kuna valeandmete esitamine, nii üldiselt kui ka RHS § 95 lg 4 p 9 tähenduses, tähendab ebaõiget faktiväidet.
Isegi kui asuda seisukohale, et Kolmas isik on KeKo lepingute osas esitanud valeandmeid, siis ei ole kõik RHS § 95 lg 4 p 9 kohaldamise eeltingimused ikkagi täidetud. Tulenevalt kohtupraktikast ei piisa pakkuja kõrvaldamiseks üksnes valeandmete esitamise faktist. Täiendavalt on nõutav, et pakkuja on valeandmete esitamisel süüdi raskes eksimuses, st pakkuja on vastutav teatud raskusega hooletuse eest, millel võib olla määrav mõju hankemenetlusest kõrvaldamise, pakkuja valiku (kvalifikatsioon) või lepingu sõlmimise otsustele. Nii on Tallinna Ringkonnakohus selgitanud, et kui valeandmetel poleks saanud olla mingit mõju hankemenetluse tulemusele, siis ei saaks isegi tahtlikult valeandmeid esitanud pakkujat RHS § 95 lg 4 p 9 alusel hankemenetlusest kõrvaldada[2]. Mh tähendab see, et kui varjatud või valeandmed ei jäta hankijat teadmatusse või eksitusse, ei tule pakkuja hankemenetlusest kõrvaldamine kõne alla. Hankijal oli KeKo lepingute kohta piisav ja õige ülevaade. Järelikult ei saanud Kolmanda isiku pakkumuses esitatud teave kaasa tuua olukorda, kus Hankija teeb puuduliku või ebaõige info tõttu Kolmanda isiku kvalifikatsiooni osas väära otsuse.

7.16. RHS § 95 lg 4 p-s 10 sätestatud kõrvaldamise alus kätkeb endas mitut alamalternatiivi, ent vaidlustusest võib aru saada, et Vaidlustaja tugineb neist sellele, mis puudutab pakkuja poolt hooletusest eksitava teabe esitamist, mis on võinud mõjutada hankija otsuseid riigihankes. Vaidlustaja väide näib olevat, et Kolmas isik hooletult eksitas Hankijat, kui ei toonud oma pakkumuses välja „lepingurikkumisi" ning kinnitas, et referentstööd on tehtud korrektselt. Selline arusaam on kahel põhjusel vale.
Kolmas isik ei ole esitanud eksitavat teavet, vaid andis Hankijale tõest teavet. Kolmas isik ei saanud ja ei pidanud välja tooma „lepingurikkumisi" ning võis kinnitada referentstööde Tingimusele vastamist. Kolmanda isiku hinnangul ei saa pelga formaalse kinnituse puhul (pakkuja kinnitab enda vastavust mingile hanketingimusele), milliseid antakse praktiliselt igas riigihankes mitmeid, põhimõtteliselt rääkida „hooletust eksitamisest". Seda eriti siis, kui kõne all on mitte faktid, vaid õiguslikud hinnangud.

7.17. 02.11.2026 esitas Kolmas isik täiendavad seisukohad.

7.17.1. Vaidlustaja tunnistas vaidlustuses, et ühe ettevõtja rikkumised ei kandu üle teisele ettevõtjale. Arusaamatult kitsendas Vaidlustaja selle tõdemuse RHS §-le 95 (kõrvaldamise alused), väites, et see ei kehti kvalifitseerimise tingimuste puhul, kus olukord on vastupidine. Vaidlustaja käsitlus ei rajane seaduslikul alusel. Miski RHS-is ei toeta niisugust vahetegu. Nii kõrvaldamise alused kui ka kvalifitseerimise tingimused puudutavad pakkuja kvalitatiivset valikut. Vaidlustaja ei ole põhjendanud, miks peaks kõrvaldamise aluste puhul olema ühe küsimuse käsitlus põhimõtteliselt teistsugune kui kvalifitseerimise tingimuste puhul, eriti olukorras, kus kõne all on sisuliselt sama teema (varasemad rikkumised ja nõue, et lepinguid peab olema täidetud korrektselt). Seega, ühe ettevõtja rikkumised kas kanduvad teisele

[2] TlnRnKo 3-20-80, p 22; 3-20-334, p 17.

ettevõtjale üle või mitte, seda ühteviisi nii kõrvaldamise aluste kui ka kvalifitseerimise tingimuste kontekstis. Praegu on Eesti õigusruumis valitsev käsitlus, et vastus eelpüstitatud küsimusele on eitav.

7.17.2. Vaidlustaja jätab kõrvale asjaolu, et kui tehnika, inimesed, materjalid jmt, mis on n-ö pärisasjad, on võimalik ühest äriühingust teise reaalselt üle võtta, siis ebaõnnestumisi lepingu täitmisel, mis on pelk abstraktsioon (juriidiline sedastus), ei saa põhimõtteliselt „kaasa võtta". Rikkumine, kui see ka juhtus, on mingi elusündmus mingil ajahetkel, mitte pärandatav vara.

7.17.3. Kolmandale isikule mõistetamatult mainis Hankija vastuses vaidlustusele, et tal „puudub selgus", kas vaidlusalused mahaarvamisepisoodid võivad olla käsitatavad hankelepingu muudatusena RHS § 123 lg 1 p-i 1 tähenduses. Sellest on kinni võtnud ka Vaidlustaja. Vaidlustuse lahendamiseks ei ole vaja hinnata, kas referentslepinguid on muudetud. Fookuses on küsimus, kas esinevad Kolmandale isikule omistatavad ja ajaliselt relevantsed rikkumised ning kui jah, siis kas see rikkumine või need rikkumised annavad alust väita, et Kolmas isik ei ole referentslepinguid täitnud korrektselt või leidub põhjus Kolmas isik Riigihankest kõrvaldada. Kõnealused mahaarvamised ei tähenda mingil juhul hankelepingu muutmist. Tegu on asjaomastes lepingutes endis ette nähtud tasu korrigeerimise süsteemiga, st pooled on toiminud vastavalt lepingule, mitte pole seda muutnud.

7.17.4. Vaidlustaja leiab jätkuvalt, et Hankija kontrollis Kolmanda isiku kvalifikatsiooni puudulikult. Hankija võib tugineda tellija kinnituskirjale ega pea ise asuma uurimisorganile omase haardega juurdlust läbi viima. Asjas on esitatud kolm tõendit, milles kõigis KeKo kinnitab, et Kolmas isik on referentslepinguid täitnud korrektselt. Vaidlustaja väide, et Hankija oleks pidanud sellises olukorras veel milleski kahtlema või midagi täiendavat tegema, ei ole põhjendatud.

7.17.5. Sisuliselt taotleb Vaidlustaja, et hankija viiks igal juhul ja alati läbi referentslepingu nõuetekohase täitmise põhjapaneva omapoolse analüüsi, ilma et ta tohiks rahulduda tellija kinnitusega. Selline lähenemine ei ole mõistlikult soovitav ega teostatav.

7.17.6. Vaidlustaja on mitmel puhul omistanud Hankijale segadusesoleku, mille Hankija väidetavalt kõrvaldamata jättis. Isegi kui Hankija soovis mõne asjaolu kohta lisainfot, siis KeKo kinnitused andsid Hankijale soovitud selguse, vastasel juhul poleks Hankija Kolmandat isikut kvalifitseerinud. Hankija pidas enne Kolmanda isiku kvalifitseerimist viimasega mahukat kirjavahetust, mille raames küsis mitmeid detailseid küsimusi ning sai neile ka vastused.

7.17.7. Vaidlustaja arvamus, et Hankija jättis Tingimuse osaliselt kohaldamata, ei ole õige. Vaidlustaja on viidanud kohtupraktikale, mis puudutab kvalifitseerimise tingimuste kehtestamist, kuid vaidlus ei seisne selles. Keegi ei vaidle selle üle, et Riigihankes on kehtestatud Tingimus ning et see kehtib kujul, nagu RHAD-is kirjas. Vaidlustaja vaidlustab Tingimuse kohaldamist. Tõele ei vasta aga Vaidlustaja väide, et Hankija on delegeerinud oma töö Kolmanda isiku kvalifikatsiooni piisavuse üle otsustamisel KeKo-le. Kolmanda isiku kvalifitseerimise otsuse tegi Hankija. See, et Hankija konsulteeris enne oma otsuse tegemist KeKo-ga, seda ei väära. Hankija on kontrollinud Kolmanda isiku vastavust Tingimusele ja leidnud õigesti, et Kolmas isik täidab kõik sealsed nõuded, sh nõude, et referentslepingud peavad olema täidetud korrektselt.

VAIDLUSTUSKOMISJONI PÕHJENDUSED

8. Vaidlustaja on seisukohal, et õigusvastased on Hankija otsused, millega Hankija kvalifitseeris

Osas 1 Kolmanda isiku ning jättis Kolmanda isiku kõrvaldamata.
Vaidlustaja hinnangul esinevad Kolmanda isiku puhul RHS § 95 lg 4 p-des 8, 9 ja 10 sätestatud kõrvaldamise alused.

Kolmanda isiku kvalifitseerimise otsus

9. Vaidlustaja hinnangul ei vasta Kolmas isik Tingimusele (vt käesoleva otsuse p 5.1), kuna Kolmas isik ei ole täitnud Tingimusele vastavuse tõendamiseks esitatud referentslepinguid *korrektselt ja häid tavasid järgides.*
Tõendamaks oma vastavust Tingimusele tugineb Kolmas isik Idapiirkonna lepingule ja Lõunapiirkonna lepingule (KeKo lepingud). Käesolevas vaidluses on küsimuseks üksnes see, kas KeKo lepingud on täidetud *korrektselt ja häid tavasid järgides.* Muus osas Vaidlustaja KeKo lepingute sobivust Tingimusele vastavuse tõendamiseks kahtluse alla ei sea.

10. 18.09.2026 pöördus Vaidlustaja esindaja teabenõudega KeKo poole nõudega, et talle esitataks kõik andmed Idapiirkonna lepingu ja Lõunapiirkonna lepingu täitmisel täitja suhtes rakendatud mahaarvamiste, leppetrahvide ja kahjunõuete kohta.
08.10.2026 vastas KeKo teabenõudele (vt käesoleva otsuse p-id 5.6.1 ja 5.6.2).

11. Käesolevas asjas on oluline arvestada seda, et Idapiirkonna lepingu ja Lõunapiirkonna lepingu sõlmis KeKo 17.11.2022 Tallinna Kommunaalteenused OÜ-ga (registrikood 14371473; hilisem ärinimi Borka Varahaldus OÜ). 16.04.2025 registreeritud SMH Omandamise OÜ (registrikood 17221952) omandas 2025. aasta kevadel Tallinna Kommunaalteenused OÜ-lt (registrikood 14371473) tee- ja tänavahooldusteenuste osutamise äritegevuse. Omandati kogu koristus- ja puhastusteenuse ettevõtte, sh tänavahoolduse valdkonnaga seotud kõik varad, õigused ja kohustused, sh hankelepingud ning nende täitmisega seotud tehnikapargi ja personali (töölepingud). 10.06.2026 muudeti SMH Omandamise OÜ ärinimi Tallinna Kommunaalteenused OÜ-ks (registrikood 17221952). Alates 06.01.2026 on Tallinna Kommunaalteenused OÜ (registrikood 17221952) uueks ärinimeks Eesti Teede Hooldus OÜ (registrikood 17221952).
Menetlusosalised ei vaidle selle üle, et Kolmas isik (Eesti Teede Hooldus OÜ) võib tugineda Tallinna Kommunaalteenused OÜ (registrikood 14371473) varasemale kogemusele, sh KeKo lepingutele, kuivõrd Kolmas isik omandas müüjalt ettevõtte müügilepingu tulemusena kogu olemasoleva võimekuse täita hankelepingutes sätestatud kohustusi.

12. Vaidlustaja on seisukohal, et kuna KeKo lepingute täitmisel on rakendatud töövõtja suhtes mahaarvamisi ja leppetrahve (edaspidi Mahaarvamised[3]; vt käesoleva otsuse p-id 5.6.1 ja 5.6.2), ei ole nende lepingute täitmine olnud korrektne, mistõttu Kolmanda isiku kvalifitseerimine nende lepingute alusel pole õiguspärane. Sellekohase märgukirja edastas Vaidlustaja ka Hankijale 09.10.2026, s.o samal päeval, kui Hankija tegi Osas 1 otsuse Kolmanda isiku kvalifitseerimiseks.
Kolmas isik on seisukohal, et KeKo lepingute puhul tuleb Mahaarvamistest jätta arvestamata kõik episoodid, mis jäävad aega enne kolme-aastase nn referentsperioodi algust, s.o enne 14.07.2023 ning samuti kõik Mahaarvamised, mis toimusid ajal, kui KeKo lepinguid ei täitnud Kolmas isik, kes omandas Borka Varahaldus OÜ äritegevuse 2025. aasta juunis.

12.1. Vaidlustuskomisjon nõustub Kolmanda isikuga, et Mahaarvamistes avalduvaid võimalikke puudujääke referentslepingute täitmisel ei saa Tingimusele vastavuse puhul

[3] Vaidlustuskomisjon märgib, et KeKo 08.10.2026 vastuses Vaidlustaja teabenõudele ei ole märgitud, et KeKo oleks Idapiirkonna lepingu ja Lõunapiirkonna lepingu puhul rakendanud leppetrahve. Nimetatud on üksnes mahaarvamisi.

arvestada perioodi suhtes, mis jääb väljapoole Tingimusest tulenevat kolmeaastast perioodi (nn referentsperiood 14.07.2023-14.07.2026). Vaidlustuskomisjon nõustub, et pakkuja kvalifikatsiooni piisavuse hindamisel saab arvesse võtta üksnes nn referentsperioodil toimunut, seda „kahesuunaliselt“ nii pakkuja suhtes negatiivsete kui positiivsete aspektide osas.

12.2. Kolmanda isiku seisukohaga, et asjasse ei puutu ka Mahaarvamised, mis toimusid enne KeKo lepingute täitmise ülevõtmist Kolmanda isiku poolt, vaidlustuskomisjon ei nõustu.
Vaidlustuskomisjon möönab, et kvalifitseerimise tingimused kehtestatakse pakkuja hankelepingu täitmise võime kontrollimiseks (seda kinnitab ka Kolmanda isiku vastuses vaidlustusele viidatud kohtu- ja vaidlustuskomisjoni praktika), kuid tulenevalt eelnevalt nimetatud „kahesuunalisusest“, leiab vaidlustuskomisjon, et põhjendamatu ning ebaproportsionaalne on käsitlus, et pakkuja saab kvalifitseerimise tingimusele vastavuse tõendamisel tugineda küll muu isiku poolt täidetud varasemale lepingule (n-ö lepingu täitmise positiivsele poolele), kuid samas ei tule arvestada seda, kuidas see leping muu isiku poolt on täidetud või kas seda üldse on täidetud. Liiatigi ilmneb käesoleval juhul Kolmanda isikuga seotud asjaoludest (vt käesoleva otsuse p 11), et kogu olemasoleva võimekuse täita hankelepingutes sätestatud kohustusi omandas Kolmas isik müüjalt ettevõtte (Tallinna Kommunaalteenused OÜ, hilisema nimega Borka Varahaldus OÜ) ostu-müügilepingu tulemusena. Ei saa väita, et Mahaarvamised seoses võimalike puudustega KeKo lepingute täitmisel, mis olid tingitud organisatsioonilistest või muudest puudustest, Kolmandat isikut ei puudutaks, või oleksid automaatselt lakanud olemast seoses ettevõtte omandamisega Kolmanda isiku poolt.

12.3. Eeltoodust tulenevalt on vaidlustuskomisjon seisukohal, et KeKo lepingute täitmisega seonduvad käesolevas vaidluses Mahaarvamised, mis on tehtud KeKo lepingutes perioodil 2023. aasta november kuni 2026. aasta jaanuar. Selliseid Mahaarvamisi on 5 Idapiirkonna lepingu puhul (vt käesoleva otsuse p 5.6.1) ja 3 Lõunapiirkonna lepingu puhul (vt käesoleva otsuse p 5.6.2).

13. 09.10.2026 RHR-is koostatud Kvalifitseerimise otsuses põhjendas Hankija Kolmanda isiku kvalifitseerimist järgmiselt: *Hankija kontrollis, kas pakkuja poolt esitatud referentslepingud on nõutud mahus täidetud nõuetekohaselt. Referentslepingute tellijapoolne esindaja esitas vastuse, et rikkumisi ei esine. Hankija lähtub referentslepingute tellija poolt antud kinnitusest, et teostatud mahaarvamisi ei käsitleta rikkumistena.*
Vaidlust ei saa olla selles, et Idapiirkonna lepingu ja Lõunapiirkonna lepingu tellijana on KeKo andnud KeKo lepingute nõuetekohase täitmise kohta järgmised kinnitused:

1) Kolmanda isiku pakkumuses esitatud tellija 25.08.2026 kinnituskiri, mille kohaselt Idapiirkonna lepingu puhul: *Teenust on teostatud lepingu ja hea tava kohaselt*;

2) Vastuseks Hankija 16.09.2026 küsimusele [---] *Palume kinnitada, et kas lepingud* [KeKo lepingud] *on nii Tallinna Kommunaalteenused OÜ (registrikood 14371473, hilisem ärinimi Borka Varahaldus OÜ), kui Eesti Teede Hooldus OÜ (17221952) poolt kogu lepinguperioodil täidetud korrektselt ja häid tavasid järgides või on lepingu täitmisel esinenud olulisi või arvestataval hulgal rikkumisi* [---] vastas KeKo 17.09.2026: [---] *Kinnitame, et nii Tallinna Kommunaalteenused OÜ kui ka Eesti Teede Hooldus OÜ on eespoolmainitud* [KeKo lepingud] *lepinguid täitnud korrektselt.*

3) vastuseks vaidlustusmenetluses esitatud Kolmanda isiku 21.10.2026 päringule, milles KeKo lepingutega seoses on esitatud taotlus [---] *Palume Tallinna Keskkonna- ja Kommunaalametil kui eelnimetatud lepingute tellijal kinnitada kinnituse andmise kuupäeva seisuga, kas asjaomaseid lepinguid on täidetud „korrektselt ja häid tavasid järgides.“.(Oleme jutumärke kasutanud eesmärgiga täpselt tsiteerida vaidlusaluses riigihankes kehtestatud kvalifitseerimistingimuse nõuet).*[---] vastas KeKo 22.10.2026 ameti juhataja kirjaga [---] *Tallinna keskkonna- ja kommunaalamet kinnitab, et Eesti Teede Hooldus OÜ poolne lepingute*

täitmine on kooskõlas lepingu tingimustega. Kui pikaajaliste lepingute käigus teinekord on ka esinenud väiksemaid kõrvalekaldeid, siis need on saanud lepingus ette nähtud reeglite kohaselt ka kiiresti korrigeeritud ja heastatud.
Kolmanda isiku kvalifitseerimise otsuse tegemisel, 09.10.2026, sai Hankija järelikult arvestada KeKo 25.08.2026 kinnitust Idapiirkonna lepingu nõuetekohase täitmise kohta ning KeKo 17.09.2026 kinnitust Idapiirkonna lepingu ja Lõunapiirkonna lepingu korrektse täitmise kohta.

14. Tingimuse kohaselt peavad pakkuja esitatud referentslepingud olema *täidetud korrektselt ja häid tavasid järgides.* Vaidlustuskomisjon nõustub Vaidlustajaga, et kuna Hankija on sellise nõude kehtestanud, on ta sellega seotud ega saa jätta seda kontrollimata. Ka Tallinna Ringkonnakohus on leidnud, et referentstööde tingimuse eesmärk ei oleks saavutatav, kui hankijal puuduks võimalus veenduda, kas pakkuja on referentslepingut täitnud korrektselt (nõutaval kvaliteeditasemel) (TlnRnKo 3-23-1291/40, p 16).
Samas on vaidlustuskomisjon seisukohal, et nõue, et leping peab olema täidetud korrektselt, ei tähenda, et referentslepinguna ei saa arvestada lepingut, mille täitmisel on esinenud mis tahes kõrvalekaldeid. Vaidlustuskomisjon nõustub Kolmanda isikuga, et Tingimuse eesmärk on kontrollida pakkuja tehnilist ja kutsealast pädevust ning et referentslepingu täitmist saab pidada mittekorrektseks siis, kui täitmisel ilmnenud puudused on konkreetse lepingu eripära, mahtu ja kestust arvestades piisavalt olulised, et seada pakkuja pädevuse kahtluse alla. Vaidlustuskomisjon on seisukohal, et lepingu *korrektne täitmine* on õiguslik hinnang, mitte faktiküsimus. Lepingu täitmine *häid tavasid järgides* on aga väga ebamäärane ning hinnanguline kriteerium.

15. Vastuses vaidlustusele on Hankija kinnitanud, et Kolmanda isiku kvalifitseerimise otsuse tegemise ajal oli Hankija tutvunud ka Vaidlustaja edastatud KeKo 08.10.2026 kirjaga Mahaarvamiste kohta. Seega olid Kolmanda isiku kvalifitseerimisel Hankija kasutada nii andmed Mahaarvamiste kohta, kui KeKo kinnitused, et KeKo lepinguid on täidetud korrektselt. Vaidlustuskomisjon leiab, et käesoleva vaidluse põhiküsimuseks on see, kas Mahaarvamistest nähtuvalt pidi Hankijal tekkima põhjendatud kahtlus, et Kolmanda isiku referentslepingud ei ole täidetud *korrektselt ja häid tavasid järgides* ning Hankija pidi Kolmanda isiku kvalifitseerimata jätma või vähemalt asuma Kolmanda isiku referentslepingute täitmist täiendavalt ja üksikasjalikult kontrollima, jättes sellega arvestamata KeKo 25.08.2026 kinnituse Idapiirkonna lepingu nõuetekohase täitmise kohta ning KeKo 17.09.2026 kinnituse Idapiirkonna lepingu ja Lõunapiirkonna lepingu korrektse täitmise kohta.

15.1. Vaidlustuskomisjoni- ja kohtupraktikas on tellija kinnitust peetud kohaseks tõendiks tõendamaks pakkuja vastavust kvalifitseerimise tingimusele kogemuse osas. RHS ega kohtupraktika ei kohusta hankijat üldjuhul lisaks tellija kinnitusele asuma mingisugust täiendavat põhjalikku kontrolli läbi viima. Hankija saab eeldada tellija kinnituse tõelevastavust. Tallinna Ringkonnakohus on 25.03.2020 otsuses 3-19-2345 (p 28) leidnud, et: *Pakkuja kvalifikatsiooni sisuline kontroll ei tähenda, et asjaolude kontrollimine peaks toimuma n-ö hariliku haldusmenetluse standarditele vastavalt, vaid arvestada tuleb hankemenetluse eripära. [---] Ringkonnakohus nõustub hankijaga, et tellija kinnituskirja küsimist ei saa pidada tanklate ehitamise kontrollimiseks ilmselgelt asjakohatuks tõendi liigiks. [---]. hankijal ei pidanud tekkima kahtlust, et kolmas isik I ei ole ehitanud vähemalt kahte nõuetekohast tanklat või need ei ole seaduslikus kasutuses. Seega ei toiminud hankija õigusvastaselt, kui ei nõudnud kolmandalt isikult I lisaks tellijate kinnituskirjadele lepinguid, ehituslube, tööde vastuvõtmise akte vms kaebaja nimetatud tõendeid. Samuti ei pidanud hankija praeguse vaidluse asjaoludel otsima omal algatusel internetist vms allikatest täiendavat teavet kolmanda isiku I üldise tegevuse ega konkreetsemalt tema ehitusalase kogemuse kohta.*
Vaidlustuskomisjoni arvates on KeKo 25.08.2026 ja 17.09.2026 kinnitused selged ja üheselt mõistetavad ning Hankijal polnud mingit põhjust kahelda nende õigsuses. KeKo kinnitused

pärinevad isikult, kes ise Mahaarvamised tegi ja kellel oli seega täielik ülevaade nii Mahaarvamiste põhjustest kui ka lepingute täitmisest tervikuna. Vaidlustuskomisjonil ei ole alust eeldada, et KeKo oleks andnud oma kinnitused Mahaarvamistest teadmata või neid arvestamata. Seega on mõistlik eeldada, et hoolimata Mahaarvamistest leidis KeKo siiski, et Idapiirkonna leping ja Lõunapiirkonna leping on täidetud nõuetekohaselt (*korrektselt ja häid tavasid järgides*).

15.2. Isegi, kui KeKo 25.08.2026 ja 17.09.2026 kinnituste puhul võiks tekkida kahtlus, kas nende andmisel arvestas KeKo Mahaarvamistega, ei saa sellist kahtlust tekkida vaidlustusmenetluses antud KeKo 22.10.2026 kinnituse puhul, mille andmisel KeKo pidi kahtlemata olema teadlik vastuseks Vaidlustaja teabenõudele antud KeKo 08.10.2026 kirjas loetletud Mahaarvamistest. Seega jäi Idapiirkonna lepingu ja Lõunapiirkonna lepingu tellija endiselt seisukohale, et lepingute täitmine on kooskõlas lepingu tingimustega.

15.3. Vaidlustuskomisjon nõustub Vaidlustajaga, et referentslepingute tingimuste kohaselt (Idapiirkonna lepingu p 13, Lõunapiirkonna lepingu p 12) tehakse mahaarvamisi lähtuvalt rikkumistest või mittevastavustest. Vaidlustuskomisjon ei nõustu Hankija vastuses vaidlustusele toodud oletusega, et Mahaarvamiste puhul võis olla tegemist lepingu väheväärtusliku muudatusega RHS § 123 lg 1 p-i 1 tähenduses. Vaidlustusmenetluses ei ole esitatud ühtegi tõendit selle kohta, et KeKo ja töövõtja oleksid tööde mahu vähendamises kokku leppinud. Ka Kolmas isik on vastuses vaidlustusele seisukohal, et Mahaarvamised ei tähenda lepingute muutmist, vaid lepingutes endis ettenähtud tasu korrigeerimise süsteemi. Seega leiab vaidlustuskomisjon, et referentsperioodil esines KeKo lepingute täitmisel puudusi, mille eest KeKo tegi lepingutes ettenähtud korras Mahaarvamisi. Küsimus on selles, kas need puudused on sellise kaaluga, et lepinguid ei saa pidada Tingimuse tähenduses korrektselt täidetuks.

15.4. Vaidlustuskomisjon leiab, et arvestades Mahaarvamiste mahtu KeKo lepingute kogumaksumusest, oleks Hankija poolt olnud ebaproportsionaalne jätta kõrvale KeKo hinnangud lepingute nõuetekohase täitmise kohta ning asuda Mahaarvamistest lähtudes seisukohale, et KeKo lepingud on täidetud ebakorrektselt.
Idapiirkonna lepingus on referentsperioodil (vt käesoleva otsuse p-d 12-12.3) tehtud Mahaarvamisi kokku 87 082,54 eurot ning Lõunapiirkonna lepingus kokku 39 948,54 eurot. RHR-i kohaselt on Idapiirkonna lepingu maksumus 47 288 021,76 (käibemaksuta) eurot ning Lõunapiirkonna lepingu maksumus 26 216 681,40 (käibemaksuta) eurot. Seega moodustavad Mahaarvamised Idapiirkonna lepingu puhul ca 0,18% lepingu kogumaksumusest ning Lõunapiirkonna lepingu puhul ca 0,15% lepingu kogumaksumusest.
Proportsionaalne ja eesmärgipärane on lugeda leping ebakorrektselt täidetuks ja seega kvalifitseerimistingimusele vastavuse tõendamise vahendina kõlbmatuks vaid siis, kui lepingu täitmisel ilmnesid sedavõrd sisulised ja tõsised puudujäägid, mis seavad kahtluse alla pakkuja tehnilise ja kutsealase pädevuse, mille kontrollimiseks on varasemate referentstööde tingimus olemuslikult mõeldud (RHS § 101 lg 1). Vaidlustuskomisjoni arvates sellist olukorda käesoleval juhul ei esine.

15.5. Vaidlustuskomisjon leiab, et kuigi Hankijal oli Kolmanda isiku kvalifitseerimise otsuse tegemisel olemas andmed Mahaarvamiste kohta, ei pidanud Hankijal tekkima nende põhjal kahtlust KeKo lepingute tööde tellija (KeKo) kinnituste õigsuses, mistõttu ta ei pidanud hakkama koguma ka täiendavaid tõendeid. Ka kohtupraktikas on selgitatud, et hankijal on kaalutlusruum otsustamaks, milliseid tõendeid ta pakkujatelt nõuab ja kui pakkujate tehingupartneritelt saadud kinnituskirjad näitavad pakkujate esitatud andmete õigsust, ei pea hankija hakkama koguma täiendavaid tõendeid kontrollimaks omakorda kinnituskirjade paikapidavust (TlnRnKo 3-18-1011, p 8).

16. Eeltoodud põhjustel on vaidlustuskomisjon seisukohal, et Hankija otsus Kolmanda isiku kvalifitseerimiseks on õiguspärane ning alused selle kehtetuks tunnistamiseks puuduvad.

Kolmanda isiku hankemenetlusest kõrvaldamata jätmine

17. Vaidlustaja on seisukohal, et Hankija oleks pidanud Kolmanda isiku hankemenetlusest kõrvaldama, kuna tema puhul võivad esineda RHS § 95 lg 4 p-des 8, 9 ja 10 sätestatud hankemenetlusest kõrvaldamise alused.
Vaidlustuskomisjon märgib, et RHS § 95 lg 4 alapunktid sisaldavad nn vabatahtlikke kõrvaldamise aluseid, mille kohaldamisel (isegi, kui need pakkujal või taotlejal esinevad) on Hankijal kaalutlusõigus.

RHS § 95 lg 4 p 8

18. RHS § 95 lg 4 p 8 on sõnastatud järgmiselt:
(4) Hankija võib kõrvaldada hankemenetlusest pakkuja või taotleja:
[---]
8) kes on oluliselt või pidevalt rikkunud eelnevalt sõlmitud hankelepingu olulist tingimust või hankelepingute olulisi tingimusi nii, et rikkumise tulemusena on lepingust taganetud või leping üles öeldud, hinda alandatud, hüvitatud kahju või makstud leppetrahvi.

18.1. Seega pakkuja hankemenetlusest kõrvaldamiseks RHS § 95 lg 4 p-i 8 alusel peavad olema üheaegselt täidetud järgmised tingimused:
1) pakkuja peab olema rikkunud eelnevalt sõlmitud hankelepingu või hankelepingute olulist tingimust;
2) hankelepingut või hankelepinguid peab olema rikutud oluliselt või pidevalt;
3) rikkumise tulemusena on lepingust taganetud, leping üles öeldud, hinda alandatud, kahju hüvitatud või makstud leppetrahvi.

18.2. Vaidlustusest tuleneb sõnaselgelt, et Vaidlustaja käsitluses aluseks RHS § 95 lg 4 p-s 8 sätestatud kõrvaldamise aluse esinemise kohta Kolmandal isikul ei ole KeKo lepingutes eelmise täitja suhtes perioodil 2022 detsember-2025 jaanuar rakendatud Mahaarvamised. Seega saab kõne all olla üksnes üks Idapiirkonna lepingus nimetatud Mahaarvamine - jaanuaris 2026 (1141,09 eurot), mis puudutas jalakäijate taristu (trepp) hooldustööde tegemata jätmist (vt käesoleva otsuse p 5.6.1).

18.3. RHS § 95 lg 4 p-i 8 kohaldamise osas on väga põhjalik kohtu- ja vaidlustuskomisjoni praktika, mis valdavas osas piirab selle kõrvaldamise aluse kohaldamist. Vaidlustuskomisjon on seisukohal, et arvestades Idapiirkonna lepingu (47 288 021,76 eurot) kogumaksumust ei ole eelnimetatud Mahaarvamist võimalik kuidagi käsitleda lepingu olulise tingimuse olulise või pideva rikkumisena RHS § 95 lg 4 p-i 8 mõttes.
Vaidlustuskomisjon nõustub Hankijaga, et selle Mahaarvamisega RHS § 95 lg 4 p 8 koosseis täidetud ei ole.

RHS § 95 lg 4 p 9

19. RHS § 95 lg 4 p 9 on sõnastatud järgmiselt:
(4) Hankija võib kõrvaldada hankemenetlusest pakkuja või taotleja:
[---]
9) kes on esitanud valeandmeid käesolevas paragrahvis sätestatud või käesoleva seaduse §-des 98–101 sätestatu alusel hankija kehtestatud kvalifitseerimise tingimustele vastavuse kohta või jätnud need andmed või § 104 lõigete 7 ja 8 alusel hankija nõutud täiendavad dokumendid

esitamata.
Seega on RHS § 95 lg 4 p-i 9 faktiline koosseis täidetud siis, kui pakkuja on esitanud valeandmeid kõrvaldamise aluste esinemise või kvalifitseerimise tingimusele vastavuse kohta.

19.1. Vaidlustaja leiab, et Kolmas isik esitas valeandmeid seoses kvalifitseerimise tingimusele vastavusega, kui kinnitas vormil 6A, et referentslepingud on täidetud korrektselt, ning jättis hankepassis lepingurikkumised märkimata.
Puudub vaidlus, et Vormil 6A on Kolmas isik kinnitanud, et KeKo lepingud on täidetud korrektselt ja häid tavasid järgides.

19.2. Kuna vaidlustuskomisjon on eespool (vt käesoleva otsuse p-d 9-16) asunud seisukohale, et Hankija on õiguspäraselt lugenud referentslepingud Tingimuse tähenduses korrektselt ja häid tavasid järgides täidetuks, ei saa Kolmanda isiku vastavat kinnitust vormil 6A pidada valeandmeteks kvalifitseerimise tingimustele vastavuse kohta. Kuna jaanuaris 2026 tehtud Mahaarvamise aluseks olnud asjaolud ei vasta RHS § 95 lg 4 p-i 8 koosseisule (vt käesoleva otsuse p-d 18-18.3), ei ole alust järeldada, et Kolmas isik esitas selle Mahaarvamise hankepassis märkimata jätmisega valeandmeid. Seega leiab vaidlustuskomisjon, et RHS § 95 lg 4 p-i 9 koosseis ei ole täidetud.

RHS § 95 lg 4 p 10

20. RHS § 95 lg 4 p 10 on sõnastatud järgmiselt:
(4) Hankija võib kõrvaldada hankemenetlusest pakkuja või taotleja:
[---]
10) *kes on tegutsenud eesmärgiga mõjutada hankijat või esitanud hooletusest eksitavat teavet, mis on võinud mõjutada hankija otsuseid riigihankes, või on tegutsenud eesmärgiga saada konfidentsiaalset teavet, mis on võinud anda talle põhjendamatu eelise teiste riigihankes osalejate ees.*
Vaidlustaja leiab, et kui ei ole täidetud RHS § 95 lg 4 p-i 9 koosseis, on Kolmas isik vähemalt hooletusest esitanud eksitavat teavet, kui ei toonud oma pakkumuses välja lepingurikkumisi ning kinnitas, et referentstööd on tehtud korrektselt, mis on võinud mõjutada Riigihankes otsuste tegemist, mistõttu võib esineda RHS § 95 lg 4 p-s 10 sätestatud kõrvaldamise alus. Vaidlustuskomisjon sellega ei nõustu. Nagu juba eespool märgitud, ei ole Kolmanda isiku kinnitus referentslepingute korrektse täitmise kohta eksitav. Lisaks ei saanud eeltoodud asjaolud mõjutada Hankija otsuseid Riigihankes, kuna Hankijal oli enne vaidlustatud otsuse tegemist KeKo 08.10.2026 kiri Mahaarvamiste kohta ning KeKo 25.08.2026 ja 17.09.2026 kinnitused. Seega ei teinud Hankija otsuseid Kolmanda isiku esitatud teabe põhjal, mis oleks jätnud ta Mahaarvamistest teadmatusse, vaid tutvus eelnevalt nii Mahaarvamisi puudutavate andmete kui KeKo kinnitustega. Seega leiab vaidlustuskomisjon, et RHS § 95 lg 4 p-i 10 koosseis ei ole täidetud.

21. Eeltoodust tulenevalt on Hankija 09.10.2026 otsus jätta Kolmas isik hankemenetlusest kõrvaldamata õiguspärane ning alused selle kehtetuks tunnistamiseks puuduvad. Kuna kumbki vaidlustatud otsus ei ole õigusvastane, tuleb vaidlustus jätta RHS § 197 lg 1 p-i 4 alusel rahuldamata.

22. Vaidlustusmenetluse kulud
Lähtudes sellest, et vaidlustus jääb RHS § 197 lg 1 p-i 4 alusel rahuldamata, kuuluvad vaidlustusmenetluse kulude osas kohaldamisele RHS § 198 lg-d 3 ja 8.

22.1. Hankija ei taotlenud kulude väljamõistmist.

22.2. Kolmas isik osales vaidlustusmenetluses Hankija poolel, mistõttu on tal õigus kulude hüvitamisele Hankijaga samade reeglite alusel.
Kolmas isik on tähtaegselt esitanud taotlused oma lepingulise esindaja kulude väljamõistmiseks kogusummas 5240 eurot (käibemaksuta), 21 tunni 50 minuti õigusabi osutamise eest, tunnihinnaga 240 eurot + käibemaks.
Vaidlustuskomisjon on seisukohal, et esitatud kulud on mõnevõrra ülepaisutatud. Vaidlustusasi polnud tavapärasest keerukam ega mahukam, mistõttu on vaidlustuskomisjoni hinnangul põhjendatud ja vajalik õigusabi 16 tundi, mille eest tuleb Vaidlustajalt välja mõista õigusabi kulud summas 3840 eurot (käibemaksuta).

22.3. Vaidlustaja kulud jäävad tema enda kanda.

(allkirjastatud digitaalselt)
Taivo Kivistik